

Макроекономіка

Тарас МЕДВЕДКІН

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ
В УМОВАХ ТРАНСФЕРТУ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СПІВПРАЦІ**

Резюме

Здійснено дослідження практичних аспектів інноваційної діяльності України в контексті міжнародного трансферу технологій.

Ключові слова

Інноваційний розвиток, науково-технічний прогрес, трансферт технологій, інноваційна діяльність країни, інноваційна система, міжнародна науково-технічна співпраця, зовнішньоторговельний оборот.

Класифікація за JEL: O31; O39.

© Тарас Медведкін, 2008.

Медведкін Тарас, канд. екон. наук, доцент кафедри «Міжнародна економіка», Донецький національний університет, науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. світові країни-лідери прискорили темпи соціально-економічного розвитку на основі використання переваг міжнародної науково-технічної співпраці як складової сучасних глобалізаційних процесів, що надають світовому господарству не лише торгової, а й дедалі більше виробничої цілісності на засадах використання інновацій.

Загальносвітові зміни у глобальному технологічному укладі, що пов'язані з використанням науково-технічних досягнень у виробництві, забезпечили зближення різних частин світогосподарського простору. З посиленням взаємозалежності економік окремих країн їхня державна технологічна політика виходить за національні рамки лише на засадах використання відповідної стратегії інноваційної діяльності, без якої неможливий подальший розвиток економіки держави. Крім того, ефективна інноваційна діяльність країни сприяє активізації процесів міжнародного науково-технічного співробітництва та створенню умов для зближення інноваційних процесів на національному і глобальному рівнях.

Трансформаційні процеси в економіці України, пов'язані з глобалізацією світового господарства, зумовлюють необхідність здійснення економічних реформ та побудови якісно нової економічної системи в Україні на засадах посилення значення науково-технічних, а саме інноваційних компонентів господарського зростання, як факторів активізації та якісного вдосконалення виробництва відповідно до визначальних тенденцій світового економічного розвитку.

Основу теорії залежності інтенсивного економічного зростання від впливу факторів науково-технічного прогресу заклали праці А. І. Анчишкіна, М. Брауна, Ц. Гриліхеса, Д. Кендрика, Д. С. Львова, Е. Менсфілда, Р. Солоу, М. Туган-Барановського, С. Фримена, Й. Шумпетера та інших вчених.

На сучасному етапі економічного розвитку міжнародне науково-технічне співробітництво сприяє прискореному розвитку продуктивних сил, науково-технічному прогресу, зростанню інтенсивності у взаємовідносинах між економіками країн. Сутність *міжнародного трансферту технологій* з урахуванням сучасних тенденцій розвитку світового господарства і поглиблення науково-інноваційної місткості економічного зростання дає змогу розглядати його ширше, ніж звичайний процес інтеграції, оскільки міжнародна співпраця в сучасних умовах дає комплексний ефект, комбінуючи такі фактори, як іноземний капітал, нові технології, інтеграційні можливості та вихід на світові ринки, зокрема світовий ринок технологій.

Світовий ринок технологій визначається як багаторівнева система обміну та постійних відносин між країнами світу відносно експорту та імпорту технологій як товару (інновації), що виникає завдяки інноваційній діяльності країни, як сукупності суб'єктів господарювання та адміністративних важелів. Так, *інноваційна діяльність країни* – це перманентний процес, який безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх

технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробництва наукомісткої продукції та послуг, використовуючи фактори ендогенного та екзогенного походження, відбувається у певному, визначеному просторі – інноваційній системі країни.

Потрібно зазначити, що в умовах міжнародного трансферу технологій принципом формування національної інноваційної системи є функціональне призначення компонентів, тобто специфіка внеску підсистем у забезпечення протікання інноваційного процесу в межах системи загалом. Новим моментом цього підходу є виокремлення в компонент національної інноваційної системи підсистеми міжнародної науково-технічної співпраці країни, що є відображенням його ролі, що зростає, як складової інтеграційного процесу.

Нами запропоновано структурну модель національної інноваційної системи в умовах науково-технічної співпраці (рис. 1). Основними підсистемами національної інноваційної системи в умовах міжнародної науково-технічної співпраці, що пропонується, є наступні:

- *підсистема «А»*, діяльність якої спрямована на забезпечення інноваційного процесу нематеріальними ресурсами;
- *підсистема «Б»*, елементи якої приймають безпосередню участь в інноваційному процесі;
- *підсистема «В»*, функція якої полягає у забезпеченні інноваційної діяльності матеріальними ресурсами;
- *підсистема «Г»*, завданням якої є чітка координація внутрішньої системи до умов міжнародного трансферу технологій, зокрема:

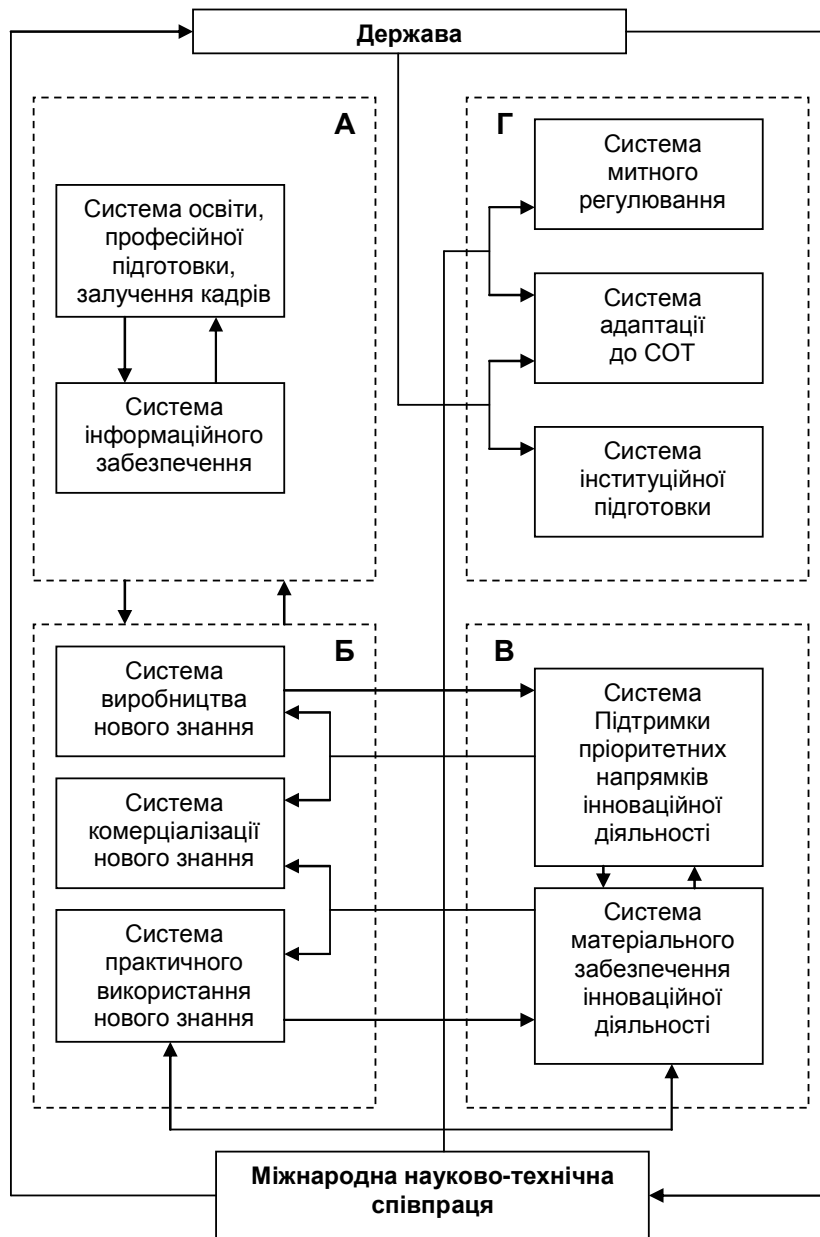
Таким чином, економічне зростання країн в умовах міжнародної науково-технічної співпраці значною мірою залежить від інноваційної активності підприємницьких структур, від їхньої здатності використовувати у своїй діяльності новітні технології, для чого необхідно провести аналіз трансформаційних процесів в економіці України з метою забезпечення інноваційного розвитку економіки України в контексті поширення світового ринку технологій.

На сучасному етапі розвитку світового господарства спостерігається висока концентрація науково-технічних ресурсів у небагатьох розвинених країнах: 40% належать США, 30% – Японії, 13% – ФРН. Частка України у світовому обсязі торгівлі наукомісткою продукцією – близько 0,1%.

Сектор високих технологій України охоплює: виробництво машин та устаткування; виробництво електричного та електронного устаткування; виробництво транспортного устаткування; фармацевтичне виробництво. Аналіз географії поставок високотехнологічних виробів свідчить про значні недоліки у вітчизняній стратегії завоювання перспективних ринків. Доказом цього є вкрай малі обсяги трансферу високотехнологічних товарів з американського континенту, країн Близького Сходу, Південно-Східної Азії та Африки та значне домінування Російської Федерації як з експортних, так і з імпорتنих операцій.

Рисунок 1.

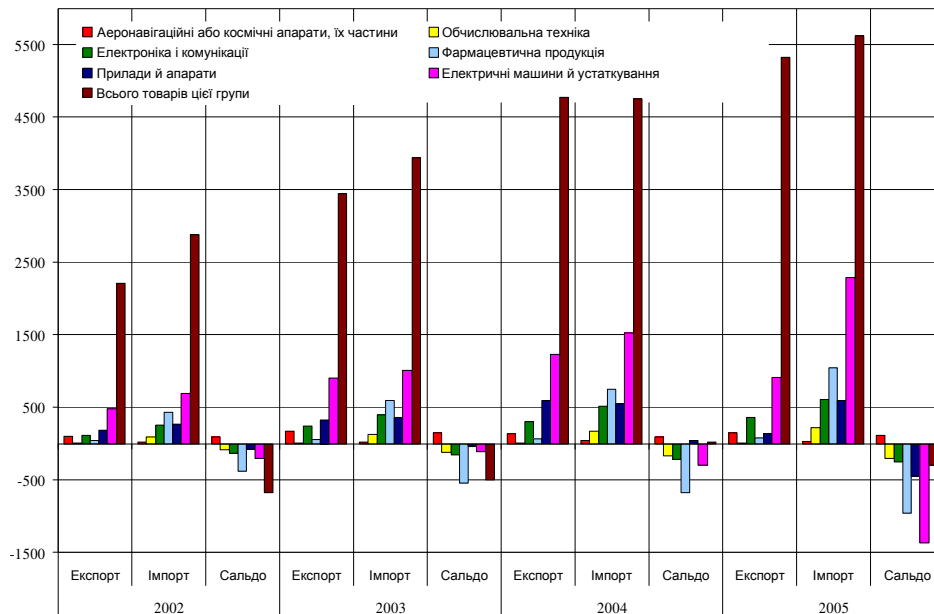
**Структурна модель національної інноваційної системи
в умовах міжнародної науково-технічної співпраці**

Динаміка структури експорту, імпорту та сальдо зазначених товарних груп та їх загальної сукупності представлена на рис. 2. В експортно-імпортних операціях домінує низькотехнологічний сектор зі значним відривом від решти секторів. Високотехнологічний сектор більш ніж у 4 рази відстає від низькотехнологічного. Він має найменший коефіцієнт покриття імпорту експортом (0,7), що свідчить про існування імпортозалежності у високотехнологічному секторі виробництва.

Рисунок 2.

Динаміка зовнішньоторговельного обороту України за високотехнологічними товарами у 2003–2005 рр., млн дол. США

Аналіз наведеної інформації, одержаної за результатами відповідних розрахунків, дав змогу виявити такі факти стосовно зовнішньоекономічної ситуації з високотехнологічних товарів.

По-перше, частка наведеної вище сукупності високотехнологічних товарів у загальній вартості експорту дорівнювала у 2002–2005 рр. у середньому 14,3%. Щодо імпортних операцій, то частка наведеної вище сукупності високотехнологічних товарів у загальній вартості імпорту дорівнювала у 2002–2005 рр. у середньому 16,7%.

По-друге, серед окремих вищезазначених груп товарів найбільшу частку в загальному експорті становили електричні машини й устаткування, середня частка яких дорівнювала в 2002–2005 рр. 3,2%, аналогічна ситуація характеризує й імпорتنі операції – середня частка електричних машини й устаткування дорівнювала в 2002–2005 рр. 5,1% у загальному експорті.

По-третє, динаміка сальдо торговельного балансу високотехнологічних товарів свідчить про те, що з усіх вищезазначених груп високотехнологічних товарів позитивне сальдо торговельного балансу мала лише одна група «Аеронавігаційні або космічні апарати; їх частини», коефіцієнт покриття імпорту експортом становить у 2002–2005 рр. у середньому 0,9 із коливаннями від 0,77 у 2002 р. до 1,0 у 2004 р.

Вирішення завдань національного науково-технічного розвитку, через їхню масштабність і комплексність, може бути ефективно здійснене переважно в рамках державного сектору, який об'єднував би і координував зусилля окремих відомств, агентств, університетів і приватних фірм у залученні й використанні зовнішніх джерел науково-технічного розвитку і досягненні на їх основі власних результатів. Варто враховувати, що міжнародний трансферт технологій є важливим чинником прискорення національного економічного зростання та подолання технологічного відставання лише в тому випадку, якщо стратегія держави спрямована на використання його результатів для створення власного високорозвиненого потенціалу у сфері науки і техніки, що має високу конкурентоспроможність на світових ринках.

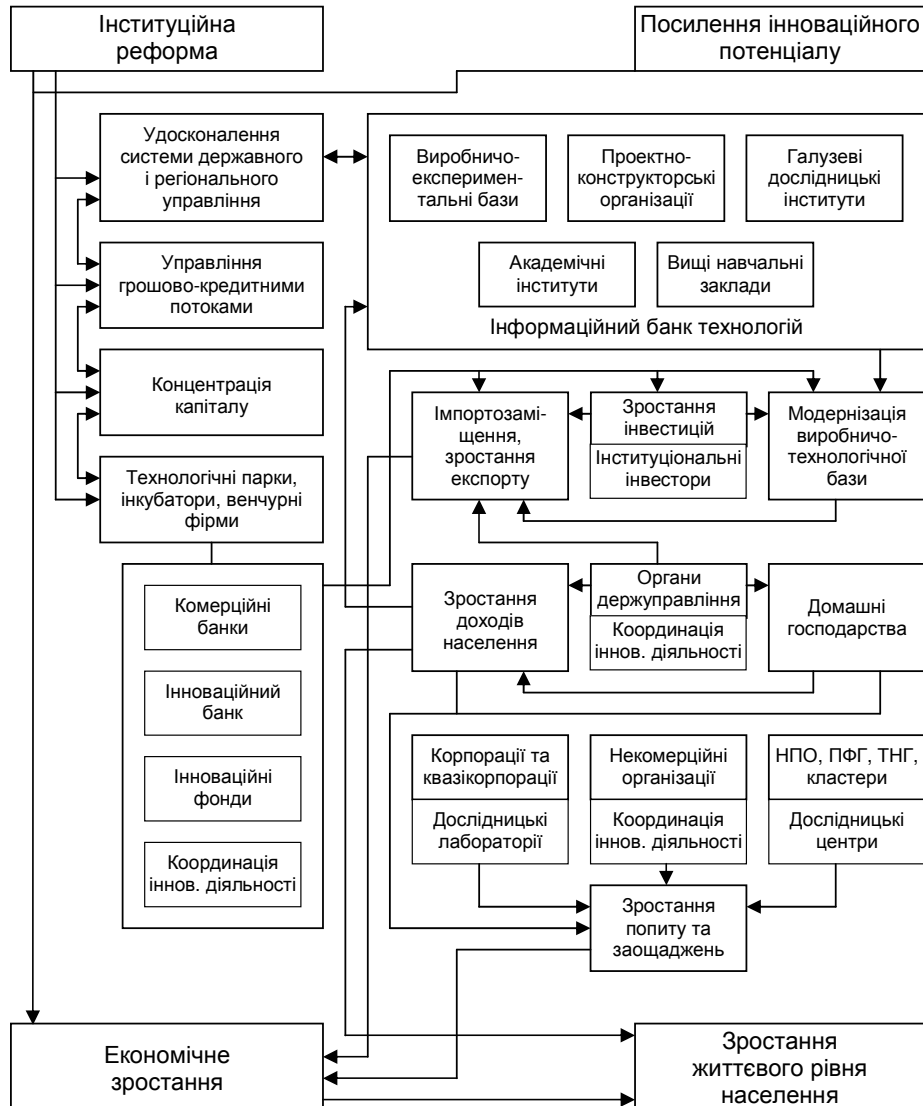
Перехід на інноваційну модель розвитку економіки України потребує відповідних інституційних змін інноваційної сфери. Основні складові, які визначають головні складові механізму функціонування інституційної інфраструктури інноваційної сфери України, наведені на рис. 3.

Інституціональна реформа в Україні у сфері інноваційної діяльності має забезпечити системні трансформації всіх основних складових частин: банківської, державної, корпоративної, науково-технічної, домашніх господарств, системи управління з урахуванням міжнародної науково-технічної співпраці. Зазначена трансформація матиме позитивний вплив на концентрацію капіталу, створення потужних господарських і фінансових структур, які в рамках реалізації великих цільових комплексних програм, державних науково-технічних програм міжнародної співпраці, галузевих і регіональних програм мають охопити весь цикл розробки і виробництва нових технологій, конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та світових ринках.

Водночас, при незмінності розроблених стратегічних цілей і завдань науково-технічної співпраці механізм здійснення цього процесу не може залишатися незмінним.

Рисунок 3.

Механізм формування інституційної інфраструктури інноваційної сфери України

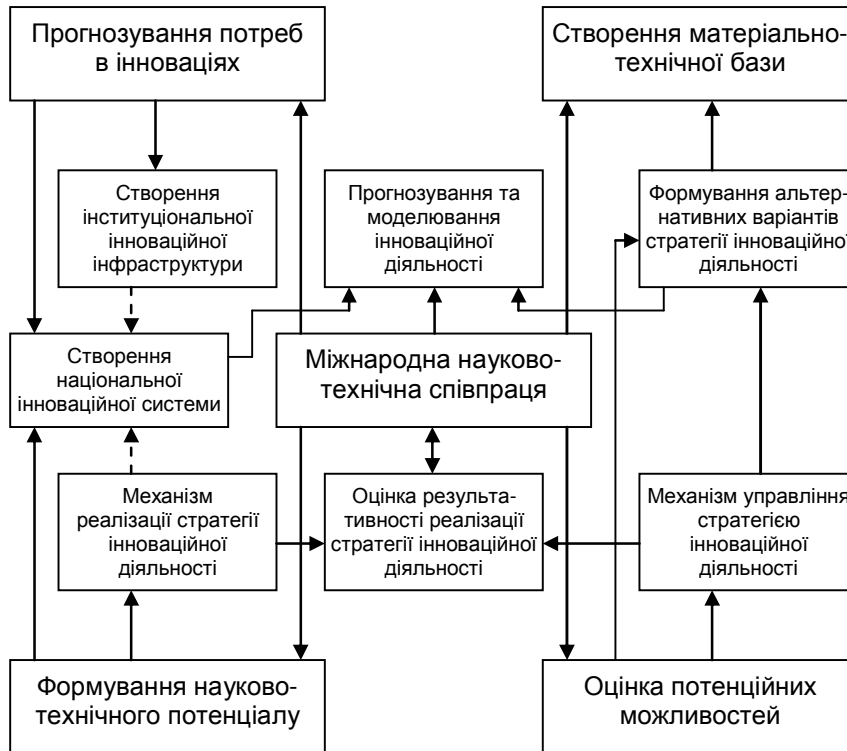

Він повинен оперативнo і повною мірою реагувати на вплив факторів національного, регіонального і глобального рівнів, що дуже швидко змінюються. Тому розробка національної політики у сфері міжнародної науково-технічної співпраці являє собою безперервне вдосконалення методів і форм взаємодії на кожній стадії національного розвитку з урахуванням міжнародних політичних та економічних змін.

На основі проведеного аналізу ми пропонуємо підходи щодо формування стратегії інноваційної діяльності України в умовах міжнародного науково-технічного співробітництва (рис. 4). Основними елементами стратегії інноваційного розвитку мають стати визначення інноваційно-інвестиційного клімату, інноваційного потенціалу держави, збільшення ступеня впливу інноваційних факторів з метою розробки та реалізації інноваційних проєктів.

Рисунок 4.

Підходи щодо формування стратегії інноваційної діяльності України в умовах міжнародного трансферу технологій

Стратегія становлення інноваційної економіки є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку держави, вона орієнтована на визначення і досягнення перспективних цілей (в умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються у світовій економіці), які коригуються зовнішньоекономічним середовищем та визначають економічну незалежність України.

Література

1. Амоша О. І., Кацура С. М., Щетілова Т. В., Бурим В. Г., Вишневський В. П. Механізми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2002. – 108 с.
2. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2005–2015 рр.) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т економ. прогнозування НАН України; Міністерство економ. та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 416 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогрес, 1982. – 453 с.

Стаття надійшла до редакції 28 січня 2008 р.